

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

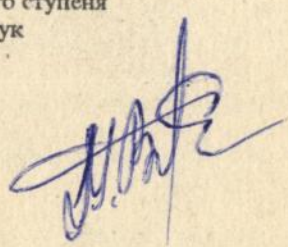
На правах рукопису

ВОЙНАРЕНКО Михайло Петрович

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ
СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Спеціальність 08.02.01 "Теорія та моделі
економічного зростання"

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ - 1995

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00777941 (Z)

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті економіки НАН України

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки України
КОЗАК Володимир Євгенович

Офіційні опоненти: член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук, професор
ГОЛІКОВ Володимир Іванович;

доктор економічних наук, професор
ЛВБЕДИНСЬКИЙ Юрій Петрович;

доктор економічних наук, професор
ЮХИМЕНКО Володимир Васильович

Провідна установа - Рада по вивченню продуктивних сил
України НАН України

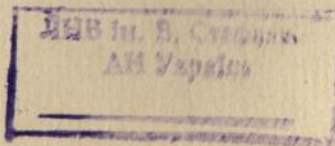
Захист відбудеться " 2 " червня 1995 р. о 14 год. на
засіданні спеціалізованої ради Д 01.23.03 із захисту дисертацій на здо-
буття наукового ступеня доктора наук в Інституті економіки НАН
України за адресою: 252011, м.Київ, вул. Панаса Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту економіки
НАН України

Автореферат розісланий " 28 " квітня 1995 р.

Вчений секретар спеціалізованої ради
доктор економічних наук, професор

Требобчук В.М.

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Останнім часом, коли майже всі країни посткомуністичної орієнтації опинилися на вістрі економічного спаду і загострення соціальних проблем, вчені і практики все частіше вдаються до пошуку нових ідей, поглядів, концепцій, котрі б допомогли розв'язати протиріччя побудови в цих країнах більш ефективного економічного ладу. Примітивна реалізація ринкових реформ, непродуманість і відсутність наукового обґрунтування перехідного періоду призвели поки що до негативних наслідків. Тому виникає необхідність кардинального оновлення існуючих економічних теорій, пояснення причин невдалої реалізації економічної політики нашої держави, розробки теоретичних та методологічних засад подальшого проведення реформ, здійснення практичних заходів по створенню господарських об'єктів, здатних функціонувати в нових економічних умовах.

До того ж, поглиблення кризових явищ свідчить, що відомі світовій практиці чи власні способи (заходи, варіанти) подолання кризи, на жаль, не дають бажаних результатів, а спад виробництва, диспропорції в економіці, інфляція та її наслідки продовжують негативно впливати на економічний розвиток держави. Особливо руйнівними вони виявилися для сфери обслуговування населення, окремі галузі якої в нелегкий перехідний період зазнали повного краху. Якщо врахувати, що сфера обслуговування населення і до цього була однією з найменш розвинутих сфер суспільного виробництва нашої країни і значно відставала за своїми масштабами і якісними характеристиками від світового рівня, то стає зрозумілою необхідність вивчення, аналізу, прогнозування та регулювання процесів, що в ній відбуваються.

Причому виникає необхідність не тільки економічного обґрунтування реформ, а й комплексного системного дослідження тенденцій і напрямів розвитку вказаних процесів: від вивчення загальних теоретичних питань розвитку сфери послуг до розв'язання конкретних завдань прикладного характеру; від пошуку шляхів реформування економіки в цілому, дослідження відносин власності, процесів роздержавлення і приватизації до удосконалення структур управління конкретних господарських об'єктів сфери обслуговування населення з використанням сучасних методів економіко-математичного моделювання, функціонально-вартісного аналізу тощо.

Слід зазначити, що окресленому колу питань останнім часом приділяється все більше уваги з боку українських та зарубіжних вчених. Значний внесок у вирішення проблем подолання економічної кризи,

реформування економіки України і створення господарського механізму, заснованого на різних формах власності, внесли такі відомі українські вчені, як О.М.Алимов, Ю.М.Бажал, Л.К.Безчастний, Д.П.Богиня, А.С.Гальчинський, В.М.Гець, М.С.Герасимчук, Б.Є.Кваснюк, В.Т.Лановий, Ю.П.Лебединський, І.І.Лукинов, М.М.Мочерний, О.М.Онищенко, Ю.М.Пахомов, В.К.Черняк, А.А.Чухно, В.В.Юрчишин та інші. Питанням пошуку нових систем управління, побудови більш ефективних організаційних структур, здатних функціонувати за умов ринку, і використання сучасних економіко-математичних методів для удосконалення управління підприємствами приділяли увагу такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як О.І.Білорус, Р.Влчек, В.І.Голіков, М.Г.Карпунін, А.Я.Кибанов, Б.З.Мільнер, Н.К.Мойсеева, З.Н.Румянцева, М.Г.Чумаченко та інші. Теоретичні, методологічні та практичні питання розвитку сфери послуг (сфери обслуговування населення, невиробничої сфери) досліджувались вченими Е.М.Агаб'яном, М.І.Долішним, В.Є.Козаком, В.І.Куценко, Т.І.Корягіною, В.М.Новіковим, В.М.Руттайзером, В.В.Юхименком та іншими. Окремі проблеми реформування української економіки знайшли відображення у працях відомих вчених так званого "далекого зарубіжжя".

Разом з тим, багато питань залишаються відкритими і до цього часу. Так, наприклад, механізм функціонування ринкової економіки відомий, а перехід до неї зовсім не вивчений. Немає серед вчених єдиної думки щодо шляхів реформування форм власності, впровадження нових систем управління і прогресивних організаційних структур, подальшого розвитку сфери послуг і класифікації її галузей, не розроблені методи і інструменти використання сучасних досягнень в галузі обчислювальної техніки, автоматизації виробництва і управління для прискорення процесів економічних перетворень. Практично майже немає праць, які б враховували специфіку розвитку сфери послуг у перехідний період.

Таким чином, необхідність методологічного обґрунтування і практичного впровадження нових підходів в процесі реформування господарських об'єктів сфери обслуговування населення при переході до ринкових відносин, вирішення інших вказаних проблем свідчить про актуальність теми дослідження і необхідність її подальшої розробки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розробка методології та основних напрямів розвитку відносин власності, систем управління, виробничих і управлінських структур складних господарських об'єктів у сфері обслуговування населення і пошук шляхів практичної реалізації результатів досліджень за умов ринку.

Для досягнення поставленої мети в дисертації досліджувались і вирішувались як методологічні, так і прикладні завдання.

Методологічні завдання охоплювали наступне коло проблем:

- формування контурів нової парадигми розвитку економіки України в перехідний період;

- теоретичні проблеми розвитку сфери обслуговування населення як досить значної частки народногосподарського комплексу;

- проблеми створення нових форм власності та їх впливу на структурну перебудову економіки та інвестиційну політику держави;

- методологічні основи реформування систем управління підприємствами за умов ринку;

- розробка концептуальних підходів до реформування організаційних структур суб'єктів підприємницької діяльності;

- методологічні аспекти автоматизації функціонально-вартісного аналізу складних господарських об'єктів.

Прикладні розробки включають:

- розробку рекомендацій по роздержавленню і приватизації власності на республіканському, обласному і міському рівнях;

- комплекс пропозицій по оптимізації організаційних структур управління підприємств сфери послуг при переході до функціонування за умов ринку;

- розробку методики автоматизації функціонально-вартісного аналізу підприємств сфери послуг і їх структурних та функціональних підрозділів;

- вибір і побудову за допомогою автоматизованої системи функціонально-вартісного аналізу (АС ФВА) оптимальних варіантів виробничих та управлінських структур підприємств сфери обслуговування, їх окремих функціональних і лінійних підрозділів;

- розробку методики автоматизації ФВА складних систем типу АСУ.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є соціально-економічні та організаційно-методичні проблеми розвитку окремих галузей сфери обслуговування населення в період реформування економіки України і формування нових господарських об'єктів, здатних ефективно функціонувати в нових економічних умовах.

Об'єкт дослідження - економіка України в цілому, окремі галузі сфери обслуговування населення і їх основні ланки - підприємства, організації, асоціації тощо.

Методологія і методика дослідження. Методологічною базою дослідження є сучасна економічна теорія, дослідження українських та

зарубіжних вчених з проблем реформування економіки, сфери послуг, форм власності, систем управління, сучасних методів аналізу і синтезу економічних процесів.

Інформаційну базу роботи становлять різноманітні дані Міністерства статистики України, його окремих обласних та міських управлінь, звітні дані підприємств і організацій, обласних адміністрацій, науково-дослідних установ, а також наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів.

У процесі дослідження використовувались методи логічного, порівняльного, функціонально-вартісного аналізу, економіко-математичного моделювання, оптимізації, аналізу і синтезу інформації, статистичних та соціологічних обстежень. Аналітичні та прогностичні розрахунки проводились з використанням ПЕОМ.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна полягає в обґрунтуванні теоретичних, методологічних та практичних основ реформування економіки України і зокрема сфери обслуговування населення в процесі переходу до ринкової моделі розвитку. Найбільш вагомими результатами проведеного дослідження, що містять наукову новизну, є такі положення:

1. Систематизовані і проаналізовані основні засади старої парадигми розвитку економіки України, а також окреслені і обґрунтовані контури нової парадигми економічного розвитку.

2. Виявлені характерні структурні зміни в динаміці розвитку сфери послуг, особливості і проблеми функціонування її окремих галузей за умов ринку.

3. Обґрунтована необхідність реформування відносин власності як основної умови формування ринкового середовища, враховуючи світовий досвід і громадську думку населення України.

4. Обґрунтована необхідність поєднання процесів роздержавлення і приватизації з структурною перебудовою економіки та новою інвестиційною політикою держави.

5. Запропоновані напрями удосконалення існуючих підприємств в процесі переходу до ринкових відносин, адаптації і реорганізації їх організаційних, функціональних структур та побудови оптимальних варіантів господарських об'єктів і їх підрозділів, орієнтованих на нові умови господарювання.

6. Розроблений комплекс заходів по реформуванню організаційних структур управління підприємствами сфери обслуговування населення, націлених на функціонування за умов ринку.

7. Розроблена нова концепція аналізу складних виробничо-господарських систем (підприємств та їх підрозділів), що ґрунтується на використанні сучасних комп'ютерних систем і можливостей автоматизації відповідних об'єктів і процесів.

8. Розроблена методика побудови автоматизованої системи функціонально-вартісного аналізу складних виробничо-господарських об'єктів.

9. Реалізовані за допомогою відповідного програмного забезпечення конкретні задачі по вибору оптимальних варіантів організаційних структур управління підприємствами сфери послуг за різними критеріями.

10. Окреслені можливі варіанти побудови автоматизованої системи ФВА для складних систем типу АСУ.

Практичне значення результатів дослідження. Основні наукові розробки дисертації спрямовані на пошук шляхів виходу України з кризового стану, реформування окремих галузей сфери послуг при переході до ринкових відносин, розробку механізмів реорганізації виробничих та управлінських структур підприємств сфери обслуговування населення за допомогою сучасних методів оптимізації, функціонально-вартісного аналізу тощо.

Методологічні розробки дисертації використані при виконанні планових тем відділу економіки невиробничої сфери та народного споживання Інституту економіки НАН України, для удосконалення навчальних програм інженерно-економічного факультету Технологічного університету Поділля (м.Хмельницький), а також в комісіях Верховної Ради України при підготовці законів та законодавчих актів.

Окремі результати дослідження використані при розробці законів Української РСР "Про державну податкову службу в Українській РСР" і "Про підприємства в Українській РСР", прийнятих Верховною Радою відповідно 4 грудня 1990р. і 27 березня 1991 р., Державної програми приватизації, прийнятої Верховною Радою України у липні 1992р., і при підготовці альтернативних програм виходу України з кризового стану, прискорених варіантів приватизації, що розроблялись Центром ринкових реформ, а також в процесі підготовки відповідних програм приватизації у Хмельницькій області та м.Хмельницькому. Конкретні розробки по реорганізації структур управління використані на підприємствах сфери обслуговування населення м.Хмельницького.

Реалізація результатів дослідження. Наукові і прикладні розробки за результатами дослідження відображені в публікаціях автора, науко-

вих звітах, законах України, конкретних пропозиціях і доповідних записках до відповідних урядових органів.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні положення дисертації доповідались і обговорювались на 22 міжнародних і національних науково-практичних конференціях, симпозиумах, конгресах та методологічних семінарах, зокрема на таких: "Проблеми перевода бытового обслуживания населения на самокупаемость и самофинансирование" (г.Таллин, 1988г.); "Хозяйственный расчет в сфере бытового обслуживания населения" (г.Хмельницкий, 1989г.); "Новые организационные структуры в экономике" (г.Днепропетровск, 1991г.); "Разгосударствление и приватизация в сфере бытовых услуг" (г.Москва, 1992г.); "До нової України - шляхом реформ" (м.Київ, 1992р.); "Економіка України: минуле, сучасне, майбутнє" (1-й міжнародний конгрес українських економістів, м.Київ, 1992р.); "Україна у світовому економічному просторі" (II-й міжнародний конгрес українських економістів, м.Одеса, 1994р.); "1-ша українська конференція з автоматичного керування "Автоматика-94" (м.Київ, 1994р.); міжнародна конференція "Соціальна політика України в контексті ринкових реформ" (м.Київ, 2-3 березня 1995 р.).

Результати дослідження опубліковано у більш ніж 60 працях, у тому числі у 42 наукових працях, виконаних індивідуально і у співавторстві, з них: 4 монографії, 2 брошури, статті у журналах, наукових збірках, методичних та інших виданнях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, 5 глав, є вступів і пропозицій, списку використаної літератури і 29 додатків. Обсяг роботи - 347 сторінок, включаючи 29 таблиць, 31 рисунок і список літератури з 182 вітчизняних та зарубіжних джерел.

Структура дисертації визначена послідовністю розгляду теоретико-методологічних проблем розвитку сфери обслуговування населення крізь призму нових парадигмальних аспектів реформування економіки України. У вступі з'ясовується актуальність і стан вивчення проблеми. В першій главі "Сфера послуг на сучасному етапі" розглянуто динаміку, структурні зміни, особливості і проблеми розвитку сфери обслуговування населення при переході до нової парадигми економічного розвитку держави. Оскільки у центрі реформування економіки, як показано у першій главі, знаходяться проблеми власності, структурної перебудови економіки і удосконалення системи управління господарськими об'єктами, дослідження цих питань знайшло відображення у другій "Нові механізми функціонування сфери послуг" і третій "Організаційні перетворення на рівні підприємств сфери обслуговування населення"

главах. Четверта глава дисертації - "Напрями функціонально-вартісного аналізу (ФВА) господарських об'єктів та підходи до його автоматизації" присвячена пошуку концепції дослідження складних господарських об'єктів за допомогою економіко-математичних методів і сучасних персональних ЕОМ, а також обґрунтуванню методологічних аспектів побудови автоматизованої системи функціонально-вартісного аналізу для згаданих об'єктів. У п'ятій главі "Використання АС ФВА для реорганізації та перебудови нових організаційних структур підприємств сфери послуг" наводяться конкретні задачі по оптимізації організаційних структур господарських об'єктів, алгоритми їх розв'язку та практичного застосування АС ФВА на прикладі підприємств сфери обслуговування населення. Висновки та пропозиції узагальнюють теоретичні і практичні результати проведеного дослідження.

II . ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ І ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ, ЩО СКЛАДАЮТЬ ПРЕДМЕТ ЗАХИСТУ

До нової парадигми економічного розвитку України. Дослідження актуальних проблем реформування економіки України і її окремих сфер неможливе без глибокого вивчення фундаментальних питань трансформації суспільства до нової соціоструктурної системи з позицій нових парадигмальних аспектів економічного розвитку.

Розглядаючи порівняльні аспекти парадигмальних ознак, характерних відповідним періодам розвитку економічної науки та господарської практики нашої держави (табл.1), слід окреслити основні пріоритети, до яких доречно було б просуватися українській державі в майбутньому, щоб вийти з економічної кризи і поступово досягти життєвого рівня розвинутих країн.

По-перше, одним із визначальних і концептуальних методологічних аспектів формування в Україні нового суспільства має стати вирішення проблеми співвідношення інтересів людини і держави. Від парадигмальних засад, в яких була закладена беззаперечна первинність інтересів держави в порівнянні з інтересами людини, ми повинні перейти до засад розвитку, при яких пріоритетними і визначальними стануть інтереси людини, а інтереси держави - похідними від них. Такий підхід веде до розвитку творчої ініціативи громадян, підвищення продуктивності їх праці, загального підвищення ефективності виробництва, а в кінцевому рахунку і вирішення суто державних інтересів: збільшення суспільного багатства, економічної могутності країни тощо.

Таблиця 1. Основні характерні ознаки старої і нової парадигм

АСПЕКТИ ПОРІВНЯННЯ ПАРАДИГМ	ЗАСАДИ СТАРОЇ ПАРАДИГМИ	КОНТУРИ НОВОЇ ПАРАДИГМИ
ГОЛОВНА МЕТА ВСІЄЇ ЕКОНОМІКИ	Створення матеріальної бази комунізму	Задоволення потреб людьми
ФОРМА ВЛАСНОСТІ	Переважно державна	Наявність державної і приватної
ГОСПОДАРСЬКІ ОБ'ЄКТИ	Зацентралізовані, з сталими, наперед визначеними структурами	Диверсифіковані, схильні до якісних і структурних змін
ШЛЯХИ РОЗВИТКУ	За законами планомірного і пропорційного розвитку	За законами самовідтворення і саморозвитку
РУШІЙНА СИЛА ЕКОНОМІКИ	Розширення матеріального виробництва	Розширення сфери особистого споживання
ОРГАНІЗАЦІЯ І НАЦІЛЕНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА	Переважно "виробництво для виро- бництва" без врахування попиту	Орієнтація на задоволення попиту населення і виробництва
ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ	Переважно адміністративними методами	Переважно економічними методами
СТАВЛЕННЯ ДО РЕСУРСІВ	Без врахування їх обмеженості	З врахуванням обмеженості ресурсів
СУСПІЛЬНА ОЦІНКА ПРАЦІ	Фегішизм фізичної праці	Усвідомлення переваг та пріори- тетів розумової праці
ОПЛАТА І ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ	Низька вартість робочої сили і низька продуктивність праці	Висока вартість робочої сили і висока продуктивність праці

По-друге, зовсім безперспективним і згубним для економіки України є шлях, при якому і надалі буде віддаватися пріоритет незбалансованому нарощуванню матеріального виробництва в порівнянні з розвитком соціально-орієнтованих галузей економіки. Як було встановлено дослідженням, останнім часом у розвинутих країнах благополуччя і добробут народу безпосередньо пов'язуються з першочерговим вирішенням питань соціальної політики, націленої на забезпечення потреб людини. Тому перехід до збалансованості пріоритетів при виробництві засобів виробництва, товарів народного споживання та сфери послуг на користь останніх є необхідною умовою і визначальним напрямком структурної перебудови економіки нашої держави на шляху до майбутнього економічного зростання. При цьому дуже важливо перейти від ідеології безконтрольного марнотратства різного роду ресурсів до їх ощадливого і ефективного використання.

По-третє, становлення ринкової економіки в Україні та формування мережі високоефективних підприємств, заснованих на різних формах власності, можливі лише при зміні наступних пріоритетів економічного розвитку: від зацентралізованих об'єктів з наперед визначеними виробничими і управлінськими структурами до диверсифікованих, схильних до якісних і структурних змін; від організації управління переважно адміністративними методами до систем управління, заснованих переважно на економічних методах; від визначеного центром планового випуску продукції, орієнтованого, як правило, на ефемерну народногосподарську ефективність, до нового механізму функціонування господарських об'єктів з орієнтацією на прибутковість, ресурсозбереження, високу продуктивність праці і, в загальному підсумку, на саморозвиток і самовідтворення.

По-четверте, на протязі кількох десятиліть громадська думка відносно ролі фізичної та розумової праці у нашому суспільстві формувалась не на користь останньої. Як наслідок, через різне трактування продуктивної і непродуктивної праці, переоцінювалась роль праці у сфері матеріального виробництва і недооцінювалась її роль у сфері послуг.

Перехід до ринку вимагає термінових змін у політиці владних структур нашої держави щодо оцінки суспільної праці, усвідомлення переваг і пріоритетів розумової праці як основної умови майбутнього формування інтелектуального потенціалу української нації і запоруки успішного розвитку вітчизняної економіки.

По-п'яте, світовий досвід економічного розвитку та теорія капіталу доказують, що висока ефективність економіки досягається переваж-

но там, де висока вартість робочої сили і висока продуктивність суспільної праці. А тому, на нашу думку, криза в економіці України виникла не лише через розрив економічних зв'язків, обмеженість паливно-енергетичних ресурсів чи інші причини, котрі нині часто обгрунтовуються у пресі, а перейшла нам у спадковість як один із неминучих результатів тривалого культивування такого аспекту старої парадигми економічного розвитку, що передбачав низьку вартість робочої сили і, відповідно, низьку продуктивність праці. Через низьку вартість робочої сили відбувалось штучне стримування продуктивності праці, яке не сприяло ані науково-технічному прогресу, ані ефективному розвитку економіки.

На нашу думку, один із варіантів вирішення проблеми - примусове суттєве підвищення заробітної плати з кардинальною зміною системи оподаткування. Суть докорінних змін в системі оподаткування має полягати в тому, що на високу зарплату працюючих нараховуються високі прямі податки і, відповідно, встановлюються мінімально можливі податки на прибутки підприємств, що стимулюватиме активізацію їх виробничої діяльності і зростання продуктивності праці.

Узагальнюючи парадигмальні аспекти розвитку економіки України в цілому і розглядаючи їх крізь призму розвитку сфери обслуговування населення зокрема, нами були проаналізовані особливості тих змін і процесів, що відбуваються у її галузях, а також окреслені проблеми, з якими зіткнулися господарські об'єкти цієї сфери при переході до ринкових відносин.

Необхідність пріоритетного розвитку сфери обслуговування населення. Значне місце у народногосподарському комплексі кожної держави займає сфера послуг. Причому досвід високорозвинутих країн свідчить, що ефективний економічний розвиток держави, як правило, супроводжується розширенням активного бізнесу у сфері послуг, залученням у її галузі значної робочої сили і зростанням ролі цих галузей у накопиченні національного багатства.

Як підтверджують численні дані зарубіжних дослідників, сфера послуг в кінці 80-х - на початку 90-х років відіграє досить суттєву роль в економіках розвинутих країн, особливо у США, Франції, Японії, де частка сектору послуг в числі зайнятих складає відповідно 77, 67 і 62%, а у валовому національному продукті - 71, 63 і 65%. Причому, якщо у Великобританії і ФРН майже 1/3 від частки зайнятих у сфері послуг працюють на державних підприємствах, то у США - 3/4, а в Японії - 90% зайнято наданням послуг у приватних фірмах. Проте це не має особливого значення для розвитку цієї сфери, а частка послуг у спожив-

чих витратах населення постійно зростає за рахунок розширення асортименту послуг, підвищення їх якості, зниження ціни тощо.

Щоб структура економіки України наблизилась до зразків розвинутих країн, сфера послуг має одержати пріоритетний розвиток. З цією метою необхідно забезпечити надходження інвестицій у дану сферу, а це можливо тільки на рівні зацікавленості населення у тих чи інших послугах.

У передових країнах світу сфера послуг значно краще розвинута перш за все тому, що більш ніж 60% створюваного національного доходу в цих країнах розподіляється у формі оплати праці. В подальшому ці кошти витрачаються відповідно до особистих потреб та запитів населення, і, як правило, велика їх частка приходить на платні послуги. Таким чином, при збільшенні питомої ваги заробітної плати в структурі розподілу національного доходу з'явиться можливість все більше галузей сфери послуг розвивати на платній основі.

Структура економіки України, як і інших республік колишнього Союзу, формувалася виходячи з того, що для адміністративно-командної системи найкращими засобами влади і керівництва були безроздільна державна власність, надзвичайно висока централізація і планово-директивна система вертикального, переважно галузевого управління економікою. При цьому характерним було створення такої виробничої структури економіки, яка орієнтувалася, як правило, на виробництво засобів виробництва і оборону, при недостатньому розвитку сільського господарства, легкої, харчової, перероблювальної промисловості і сфери послуг.

Згрупувавши галузі народного господарства за методологією обліку, що використовується статистикою західних країн, нами були порівняні, хоча і наближено, галузеві структури економік (за часткою зайнятих) зарубіжних країн і України.

Отримані результати свідчать, що питома вага працездатного населення, зайнятого в промисловості, в Україні майже в 2 рази більша, ніж у США, а частка зайнятих у сільському господарстві перевищує відповідний показник у Польщі у 3 рази, ФРН - у 5, США - у 6, а у Великобританії - у 15 разів. Питома вага зайнятих в торгівлі у США і Великобританії у 3, а в ФРН - у 2 рази більша, ніж в Україні. Під загальною назвою "послуги" нами були згруповані галузі, що надають різні платні послуги населенню. Слід зазначити, що різна термінологія трактування видів послуг і показників не дозволяє скласти детальну порівняльну характеристику їх структури і динаміки. Разом з тим, можна чітко виділити ті галузі і послуги, які набудуть пріоритетного розвитку

у майбутньому і визначити реальні орієнтири структурної перебудови економіки України.

Як свідчить проведений аналіз, традиційно велику питому вагу у структурі послуг розвинутих країн, причому як за кількістю зайнятих, так і за обсягом, займають охорона здоров'я, освіта, банківські і страхові, а також послуги особистого і побутового характеру. Останнім часом одержали широкий розвиток ділові послуги по управлінню, консультуванню фірм і громадян, складанню звітів, інформаційно-обчислювальних роботах. Значно зріс попит на послуги по ремонту і обслуговуванню транспортних засобів, електронно-обчислювальної техніки тощо.

Структура послуг, що надаються населенню України, на протязі останніх років майже не змінювалась і була досить далека від досягнутих у розвинутих країнах споживчих норм і асортименту. Як і раніше, найбільша частка в структурі платних послуг, що надаються населенню України, припадає на побутові послуги (23,3%), (в сільській місцевості більше 50%), пасажирського транспорту (23,4%), житлово-комунальні (25,7%) і санаторно-курортні (11,6%). Ці чотири галузі охоплюють 84% всього обсягу послуг, що надаються споживачам. Інші ж послуги, особливо ті, що займають лідируючі позиції у західних країнах, поки що не знайшли широкого розповсюдження в Україні, їх питома вага досить невелика, а деякі взагалі тільки починають з'являтися. Звичайно, в процесі переходу до ринкових відносин структура платних послуг буде суттєво змінюватись. Одні послуги за умов ринку будуть втрачати попит, інші, навпаки, будуть його завойовувати.

Враховуючи досвід економічно розвинутих країн, можна прогнозувати, що в недалекій перспективі (звичайно, при певній стабілізації економіки України) досить інтенсивний розвиток матимуть такі види послуг, як страхування (особливо медичне, пенсійне), кредитування, консалтингова, аудиторська та юридична практики, інжиніринг, програмне забезпечення, послуги навчального, наукового та інформаційного характеру, обслуговування нерухомості, комп'ютерної та многувальної техніки, туризм, оздоровчі, медичні, транспортні послуги тощо. Причому роль держави в появі та розвитку даних послуг докорінно змінюється. Замість цільових дотацій, їх розвиток підтримуватиметься шляхом надання державних кредитів, встановлення окремих податкових пільг, забезпечення можливостей для одержання послуг більш широкими верствами населення.

Як показали дослідження, на розвиток сфери послуг суттєво впливає невизначеність її суті, ролі і класифікації галузей в економіці

України. Застарілі підходи до цих питань ускладнюють співставлення та аналіз тенденцій і процесів, що відбуваються у нашій державі у порівнянні з навколишнім світом, і зовсім не сприяють розробці ґрунтовних прогнозів щодо варіантів подальшого розвитку вітчизняної господарської системи. Адже виключення значної частки послуг при підрахунку валового внутрішнього продукту і національного доходу нашої країни не тільки збіднює економічний аналіз, ігноруючи загальносвітові тенденції і пропорції, але й перекручує реальні процеси і структурні зміни в її економічному розвитку.

Враховуючи зростаючу роль сфери послуг у відтворювальному процесі, збільшення її питомої ваги в формуванні національного багатства країни і необхідність оцінки впливу і структурних змін в окремих галузях народного господарства, нами розроблений такий варіант класифікації галузей сфери послуг, який в концептуальному плані відповідає функціональному призначенню окремих галузей цієї сфери і дозволяє віднести характерні групи послуг до трьох секторів (сфер), що обслуговують, відповідно: а) с'єк'єти виробництва; б) конкретних людей; в) суспільство в цілому (рис.1).

Сфера послуг в наведеній класифікації являє собою всеохоплюючий комплекс галузей і видів діяльності в масштабах всього народного господарства, результатом функціонування яких є надання послуг. Причому саме поняття "послуги" нами розглядається не як результат невиробничої діяльності, а як результат корисної діяльності, що має певну цінність, задовольняє необхідні потреби с'єк'єтів виробництва, людини чи суспільства і може бути обмінений на інший товар, послугу чи грошовий еквівалент, не набуваючи при цьому матеріальної форми, але виступаючи важливим джерелом зростання національного багатства країни.

В такому сенсі доцільно було б відійти від догматичних установок, що лише розвиток сфери матеріального виробництва може зумовити подальший прогресивний розвиток держави і підвищення рівня життя населення. Надалі слід відмовитися від традиційного поділу народного господарства України на виробничу і невиробничу сфери, перейшовши до більш досконалого і перевіреного світовою практикою поділу господарства країни на сферу матеріального виробництва і сферу послуг. При цьому офіційній статистиці необхідно перейти до нової методики розрахунку валового внутрішнього продукту і національного доходу, передбачивши відповідний внесок у їх формування і галузей сфери послуг.

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ
ВИРОБНИЦТВА

Галузі і види діяльності:

- ремонт засобів виробництва;
- вантажний транспорт;
- виробничий зв'язок;
- управління виробництвом;
- матеріально-технічне постачання і заготовки;
- оптова торгівля;
- прикладна наука;
- інші...

ПЛАТНІ

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ
НАСЕЛЕННЯ

Галузі і види діяльності:

КОМУНАЛЬНО-ПОБУТОВІ:

- роздрібна торгівля;
- громадське харчування;
- пасажирський транспорт;
- зв'язок по обслуговуванню населення;
- побутове обслуговування;
- житлово-комунальне господарство;
- інші...

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ:

- освіта;
- охорона здоров'я;
- санаторно-курортне обслуговування, туризм, відпочинок;
- фізкультура і спорт;
- кредитування, страхування, правового характеру;
- ділові, інформаційні, операції з нерухомістю;
- інші...

ПЛАТНІ

БЕЗПЛАТНІ

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ
СУСПІЛЬСТВА

Галузі і види діяльності:

- армія;
- органи державної безпеки та правопорядку;
- судові органи;
- органи державного управління;
- громадські організації;
- фундаментальна наука;
- інші...

БЕЗПЛАТНІ

Рис.1. Класифікація галузей сфери послуг

Детальне вивчення процесів реформування економіки України показало, що більшість галузей сфери обслуговування при переході до функціонування за умов ринку зазнали повного краху. Серед основних проблем, що виникли в перехідний період і негативно вплинули на розвиток сфери послуг, а точніше, послужили основною причиною її занепаду, слід визнати методологічні помилки в реформуванні економіки України на самих початкових кроках.

Перша і основна, на нашу думку, методологічна помилка - копіювання в якості парадигмальної концепції реформування економіки України монетаристської політики, яка наріжним каменем макроекономічної стабілізації і ринкових перетворень визнає виключно роль фінансів (грошей) і зводить нанівещь роль держави. Проте одна тільки лібералізація цін в монополізованій, майже на сто відсотків одержавленій, економіці, без відповідної ринкової інфраструктури не могла дати позитивних результатів. Вона могла лише сприяти розкручуванню пружини інфляції непередбачуваними і неконтрольованими темпами, провокуючи лише емсію грошей і подальше зубожіння населення.

Друга методологічна помилка - передчасна лібералізація економічних відносин між суб'єктами господарської діяльності і державними структурами. Немає сумніву в необхідності трансформації командно-адміністративної системи. Проте вона у нас відбувалась однобоко, а розвал старої системи управління не супроводжувався її одночасною заміною більш ефективними і надійними структурами, важелями економічного регулювання і принципово новими методами ринкового управління. Держава фактично самоусунулась від регулювання економічних процесів, наївно вважаючи, що ринок сам все зрегулює, вирівняє всі пропорції, наблизивши їх до існуючих у світі. На практиці ж гіпертрофована структура виробництва стала ще більш недосконалою, а зниження регулюючих і контролюючих функцій держави створило сприятливі умови і можливості (при недосконалому законодавстві) для непродуктивної наживи комерційних банків, спекулятивно-посередницьких структур, економічних правопорушень і т.п.

Проведені аналітичні дослідження переконують, що в перехідний період економіка обов'язково повинна бути регульована. Причому функція її регулювання не повинна ґрунтуватися на видачі ліцензій, встановленні квот, фіксованих цін тощо. Головний сенс регульованої державою економіки повинен заключатися у прийнятті таких законів і розробці таких механізмів їх реалізації, котрі б у першу чергу стимулювали виробництво і гарантували соціальний захист найбільш вразливих верств населення у несприятливі періоди економічного розвитку.

ІНБ ім. В. Стефаника
АН України

Третя методологічна помилка - невизначеність стратегічних пріоритетів економічного розвитку і ігнорування критеріїв ефективності виробництва. Як показано в дослідженні, соціалізм програв змагання капіталізму перш за все через низьку продуктивність праці і низьку ефективність виробництва, причому майже у всіх ланках господарської системи. Тому нинішня політика нашого уряду щодо підтримки неефективних, а часто і безнадійно збиткових підприємств, регулювання цін на їх продукцію веде до подальшого поглиблення кризи з майбутніми ще негативнішими наслідками.

Четверта методологічна помилка - впевненість у швидких змінах на шляху реформування економіки. Так, у першій Державній програмі приватизації, прийнятій у 1992 році, до кінця поточного року планувалось приватизувати 30% підприємств сфери послуг (торгівлі, громадського харчування і побутового обслуговування), а до кінця 1993 року всі 100%. Звичайно, в наступних програмах ці цифри корегувались. Реальна ж дійсність показала, що на кінець 1993 р. безпосередньо в приватну власність перейшло менше одного відсотка підприємств вищезгаданих галузей.

П'ята методологічна помилка була допущена при розробці концепції реформування відносин власності. На нашу думку, процеси роздержавлення і приватизації потрібно було починати з землі, з реформування відносин власності на землю, а вже потім проводити приватизацію об'єктів сфери послуг і лише після цього - акціонування великих промислових підприємств. Така модель була вдало використана в Китаї, який, почавши реформи з землі, за три роки провів кардинальні зміни в економіці і нагодував мільярдний народ. Невірний вибір стратегічних напрямків реформування економіки України призвів до того, що після трьох років "кардинальних" реформ ми продовжуємо тушцювати на місці, розвалюючи, а не перебудовуючи переважну більшість галузей як виробничої сфери, так і сфери послуг.

Розвиток відносин власності і подсиання процесів роздержавлення та приватизації з структурною перебудовою економіки. Власність є надзвичайно складною і багатоплановою категорією суспільних відносин. В науковому розумінні вона належить до тих непересічних цінностей людства, які сформувались в процесі становлення цивілізації і можуть істотно впливати на розвиток соціально-економічних процесів в окремих країнах, ефективність виробництва, господарський механізм тощо. Тобто, власність є одним з парадигмальних аспектів розвитку суспільства.

Реформування відносин власності в певній мірі сьогодні відбувається і в Україні. Поступово формуються передумови, які сприяють цілеспрямованому і кардинальному впровадженню різних форм власності в нашій державі при певній підтримці на рівні президентських, парламентських і урядових структур. Так, в Україні визнані і законодавчо закріплені правові основи реформування відносин власності, розроблені найважливіші закони, а також методологічні, методичні та організаційні положення їх реалізації. При цьому важливим, визначальним положенням є закріплення в них рівноправності всіх форм власності, включаючи і приватну.

В процесі ринкових перетворень, зростаючої відкритості суспільства відбувається психологічна переорієнтація все більшої частки населення України у напрямі розуміння необхідності кардинальних змін у відносинах власності. І владні структури, і до рядові громадяни приходять до висновку, що держава не в змозі забезпечити ефективне функціонування переважної більшості своїх (державних) підприємств, а тому слід випробувати їх потенційні можливості на інших правових та економічних засадах.

Складні та суперечливі процеси трансформації відносин власності відбуваються у зв'язку з розвитком таких галузей сфери послуг, як інформатизація, комп'ютеризація, інжиніринг тощо. Згадані послуги, перетворюючись на провідну ланку виробничого процесу, специфічну форму суспільного багатства, поступово стають домінуючим об'єктом власності, який в свою чергу формує основу принципово нових форм власності, побудованих на інтелектуальних можливостях окремих індивідів.

Підсумовуючи теоретичні дослідження і враховуючи історичні традиції, ментальність українського народу в роботі робиться висновок, що найбільш логічною і в певному сенсі оптимальною моделлю для нашої країни було б створення такої економіки, яка б передбачала, особливо в перехідний період, можливість реалізації кожним громадянином свого права власності на роботу силу і на засоби виробництва. Тобто стратегія роздержавлення і приватизації у нас повинна ґрунтуватися на принципах, що передбачають надання більш-менш рівних стартових умов усім членам суспільства.

Приватизаційні процеси в Україні ідуть досить повільними темпами і реально поки що не впливають на хід економічних реформ. Особливо це помітно по реалізації платних послуг населенню за різними формами власності. Так, у 1993 році в цілому по країні питома вага платних послуг, що надавалися населенню України, на 75,7% припадала, як і раніше, на державні підприємства. Дещо зросла питома вага по-

слуг, що надаються підприємствами колективної і змішаної власності (відповідно 8,7 і 15%), а приватна власність становила лише 0,6%. Нерівномірно відбуваються приватизаційні процеси і по регіонах України. Так, за даними Міністерства статистики, на кінець 1993 року із 378 підприємств було приватизовано у Хмельницькій області 231 підприємство, у Львівській області - 111, а а деяких областях менше 10 (у Чернігівській - 9, Тернопільській - 6, Чернівецькій - 5, в Республіці Крим - жодного).

Нами проаналізовані причини, що стримували і продовжують стримувати процеси роздержавлення і приватизації. Як детально показано в дисертаційній роботі, серед основних таких причин можна виділити: проведення процесів приватизації після лібералізації цін; психологічна невідповідність громадян України стати власниками; гальмування приватизаційних процесів на рівні Верховної Ради; певна протидія старих управлінських структур різних рівнів; протидія самих трудових колективів через різні причини; орендні відносини, які перетворились із стимулюючого фактора в гальмуючий; недосконалий механізм приватизації, оцінки майна, перерозподілу отриманих коштів тощо; відсутність науково-обґрунтованої методичної і нормативної документації; невірно вибраний попередній механізм сертифікації майна через безготівкові рахунки; складність і невідповідність участі в приватизаційних процесах іноземним інвесторів тощо.

Слід мати також на увазі, що підприємства сфери послуг, які приватизуються, практично не зможуть функціонувати за умов ринку, якщо збережуться гр біжницькі податки, які разом з лібералізацією (нестримним підвищенням) цін на сировину, матеріали, комунальні послуги тощо, практично призвели до банкрутства більшість державних підприємств ще до початку приватизації і не дозволять їм ефективно працювати і розвиватися у майбутньому.

Ціль приватизації - не просто змінити власника майна, а головне, забезпечити розвиток приватизованого підприємства у такому напрямі, який би, з одного боку, найбільшою мірою відповідав запитам і потребам населення, що користується його послугами, а з іншого - міг створити здорову конкуренцію підприємствам подібного профілю, сприяв підвищенню зацікавленості їх робітників працювати більш ефективно і підняти рівень виробництва і обслуговування населення до сучасних світових стандартів.

Наведені приклади та проведені нами аналітичні дослідження свідчать, що без поєднання процесів реформування відносин власності з структурною перебудовою економіки, змінами пріоритетів в інвести-

ційній політиці, створенням значного сектору конкурентоздатних підприємств як у виробничій сфері, так і у сфері послуг, Україна ніколи не зможе піднятися до рівня високорозвинених країн.

На нашу думку, Україні, щоб вийти із кризового стану, в якому опинилася її економіка, потрібно не тільки змінити і урізноманітити форми власності, створивши потужний сектор приватних підприємств, а передусім технологічно оновити виробництво, значно збільшити і якісно переоснастити виробничий потенціал, який спроможний був би ефективно працювати за умов ринку і забезпечувати приріст високоякісної, конкурентоспроможної продукції. Без такого підходу економіку України вивести із сучасної кризи практично неможливо.

Таким чином, перевага приватної власності над державною і відповідні структурні зміни в економіці мають пов'язуватися, в першу чергу, з вирішенням проблем, які дозволять у майбутньому побудувати господарські об'єкти, що здатні функціонувати з більшою економічною ефективністю. Якщо цього не спостерігатиметься, тоді доцільно розглядати і використовувати всі інші можливі варіанти форм власності, які в тих чи інших конкретних умовах виробництва дають кращий економічний чи соціальний ефект. Взаємно доповнюючий характер державного і приватного секторів повинен ґрунтуватися на тому, що кожен з них має зайняти свою нішу у задоволенні суспільних потреб населення у відповідності до критерію економічної і соціальної ефективності. Форма власності автоматично не вказує на ступінь її ефективності, а може тільки служити дійовим фактором для забезпечення процесів відтворення, самоорганізації та саморозвитку як окремих господарських об'єктів, так і економіки в цілому.

Пошук нових організаційних структур підприємств сфери обслуговування, здатних функціонувати за умов ринку. Перехід до нових економічних відносин підприємств сфери обслуговування населення, заснованих на різних формах власності, практично не може бути реалізований без формування принципово нових підходів в управлінні господарськими об'єктами і побудови адекватних організаційних структур. Проте майже у всіх програмах, які останнім часом розроблялись владними структурами з метою реформування економіки України при переході до ринку, основна увага приділялась докорінним змінам у формах власності, поки що неефективним реформам у фінансово-кредитній та податковій системах, ціноутворенні, пошукам шляхів приборкання інфляції тощо. І все менше при цьому зверталось уваги на один з парадигмальних і вирішальних аспектів реформи - створення принципово

нової системи управління у всіх ланках господарської системи, від макроекономічних до мікроекономічних рівнів.

Перехід до ринкової економіки, який в Україні тільки починається, показує, що без перегляду теоретичних концепцій науки управління, їх переорієнтації з засад адміністративно-планової моделі економіки на ринково-підприємницьку подальший процес становлення та розвитку ринкових відносин в Україні є практично нереальним.

Подолання управлінської кризи при переході до ринкових відносин лежить у площині пошуку нових форм і методів ефективного управління як у сфері безпосереднього виробництва товарів (надання послуг), так і у сфері законодавчого забезпечення цих процесів з боку держави. Слід зазначити, що певні кроки в цьому напрямі вже зроблені. Так, у ст.14 Закону України "Про підприємства в Україні", в розробці якого приймав участь дисертант, сформульовані загальні принципи управління підприємствами, які дають можливість всім суб'єктам підприємницької діяльності, незалежно від форм власності, самостійно вирішувати всі питання управління підприємством у відповідності до його статуту, в тому числі, формувати структуру управління і штати, використовувати майно для вирішення господарських завдань тощо.

Крім того, як показали дослідження, при переході до умов ринку нові організаційні структури повинні орієнтуватися на більшу гнучкість виробництва, впровадження новітніх технологій, постійне оновлення асортименту товарів та послуг, врахування запитів реального споживача, підвищення якості продукції і забезпечення ефективної господарської діяльності в конкурентному середовищі.

Таким чином, нова парадигма управління повинна враховувати ті зміни у виробництві і формах його організації, які відбуваються під впливом НТР, ґрунтуватись на принципах економічної зацікавленості суб'єктів виробництва в кінцевих результатах своєї підприємницької діяльності, і головне - визнати людину як визначальний ресурс, від якого залежить економічна ефективність виробництва.

Враховуючи світовий досвід і особливості ринкових перетворень у нашій країні, нами сформульовані основні вимоги до організаційних структур підприємств сфери обслуговування населення у відповідності до тих чи інших напрямів їх удосконалення. Так, наприклад, для забезпечення широких можливостей розвитку ініціативи і досягнення успіху у бізнесі, необхідні наступні зміни в організаційній структурі: посилення функцій, пов'язаних з маркетингом; підвищення ролі стратегічного планування, концептуального управління (на противагу існуючим нині функціям оперативного управління) у верхніх ланках

управлінської піраміди; здійснення системної оцінки керівних кадрів з урахуванням комплексних результатів їх праці, а також мотивації до неї; тісна взаємодія між комерційними підрозділами (постачальницькими, торговельно-збутовими), відділами по технічному оновленню виробництва і керівництвом підприємства.

Досить важливим моментом в реорганізації структур і систем управління є перехід від жорсткого адміністративного до управління на основі гнучких рішень, від довгострокового планування до короткострокового стратегічного планування. Як свідчить накопичений досвід, такі методи управління особливо доцільні для невеликих підприємств сфери послуг і з меншими затратами дозволяють досягати наміченої конкретної мети.

У системі заходів, націлених на оздоровлення економіки України і забезпечення поступового переходу до цивілізованих ринкових відносин, розвиток малого підприємництва у сфері обслуговування населення має досить важливе значення.

Розширення мережі малих підприємств (МІП) може активізувати структурну перебудову економіки, створити умови для більш широкого використання свобод і можливостей вибору варіантів ефективного співіснування різних за масштабами господарських об'єктів, забезпечити появу нових робочих місць, особливо їх переміщення з неефективних, банкрутуючих галузей важкої промисловості у галузі сфери обслуговування (причому як обслуговування виробництва, так і обслуговування населення), забезпечити значно швидшу окупність затрат і більш оперативно реагувати на зміни споживчого попиту на різноманітні товари та послуги.

На основі аналізу світового досвіду в роботі зроблено висновок, що в умовах ринкового конкурентного середовища поряд з великими підприємствами доцільне функціонування значної кількості середніх і малих підприємств. Тільки наявність останніх може стимулювати інтенсивність розвитку процесів самоорганізації і саморозвитку в економіці країни. Тому під час переходу від переважно державної власності на засоби виробництва до інших її форм відбувається процес диверсифікації виробництва, організаційна перебудова самих суб'єктів господарської діяльності. Технічно добре оснащені малі та середні підприємства у багатьох випадках мають значні переваги як в організації виробництва, управління, так і впровадженні нових технологій, продукції, послуг. Вони можуть швидше і гнучкіше, з меншими втратами, реагувати на зміни попиту, більш оперативно задовольняти потреби у дрібносерійній і поштучній продукції, різноманітних видах послуг, краще використо-

увати вільні трудові ресурси, здійснювати переналагодження виробництва, враховуючи технологічні нововведення, або й зовсім ліквідуватись, щоб через певний час відродитися на принципово нових технологічній чи організаційній основах тощо.

Теоретико-методологічні засади дослідження складних виробничо-господарських систем. В рамках нашого дослідження кожна складна виробничо-господарська система (СВГС) розглядається як соціально-економічний об'єкт (підприємство, організація, об'єднання, асоціація), що володіє певною свободою вибору форм діяльності і являє собою єдину організаційну структуру, елементи якої тісно взаємопов'язані і спільно функціонують для досягнення загальної мети. Крім того, СВГС розглядається, як система, що складається з керуючої та керованої підсистем. Керована підсистема (виробництво, а для підприємств сфери послуг також обслуговування) являє собою взаємопов'язану та взаємодіючу сукупність підрозділів та процесів основного та допоміжного виробництва, а також обслуговуючих їх господарств. Вона має свою виробничу структуру: склад виробничих підрозділів, їх спеціалізацію, а також певні зв'язки з кооперації у межах сумісного здійснення процесу виготовлення продукції або надання послуг.

Керуюча підсистема (управління) - це взаємопов'язана та взаємодіюча сукупність підрозділів та процесів, що відбуваються в апараті управління і які є необхідними для організації керівництва діяльністю підприємства. Організаційна структура управління являє собою певну ієрархічну систему органів (ланок) управління, що охоплюють функції обґрунтування, аналізу та прийняття рішень, керівництво реалізацією цих рішень, а також контролю за результатами практичної діяльності.

СВГС різноманітні за своїм змістом. Реальні СВГС являють собою організаційно-адміністративні одиниці, насамперед, підприємства та їх підрозділи. Розроблений нами концептуальний підхід передбачає, що для будь-якої СВГС характерно різмаїття компонентів, в якості яких можуть розглядатись виробнича та управлінська структури, засоби та предмети праці, кадри виробництва і управління, властивості, зв'язки, відносини, стани, функції та фази функціонування, стадії та етапи розвитку системи (рис.2). Такий аналіз підприємства та його підрозділів наближає нас до більш глибокого розуміння СВГС та дозволяє досить точно розмежовувати цілі їх функціонування та здатність виживати в умовах ринкової економіки. У процесі такого аналізу встановлюється пріоритетність функцій СВГС, їх вартісна оцінка та синтезується набір найкращих варіантів розвитку.

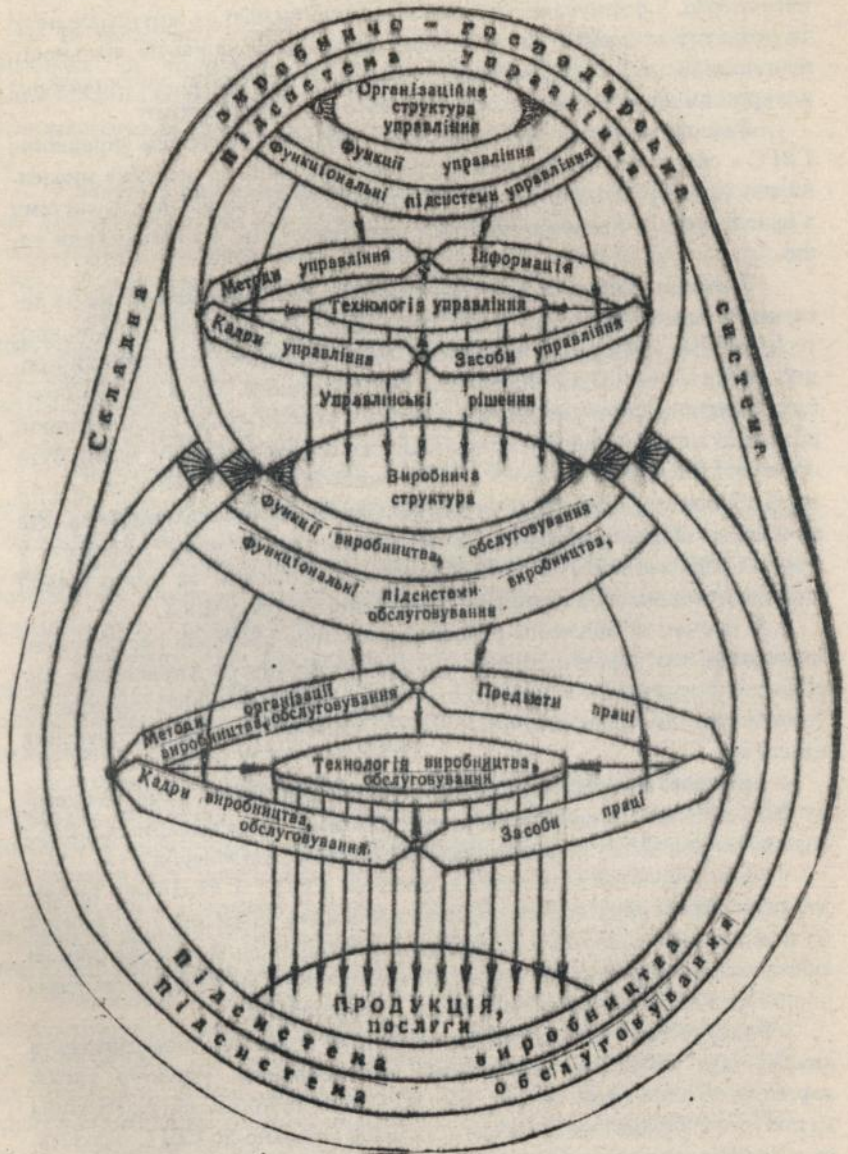

Рис 2. Блочно-елементна схема складної виробничо-господарської системи

Стратегія та тактика побудови та функціонування СВГС полягає, насамперед, у формуванні цілісної концепції аналізу їх життєдіяльності та розвитку за певних умов, виборі оптимальних варіантів діяльності, перегляді та зміні організаційних структур підприємств, що склалися, з використанням функціонально-вартісного аналізу та синтезу.

Важливою методологічною базою вирішення проблем управління СВГС є системний підхід, який формує у дослідників системне мислення, що дозволяє розглядати та вивчати об'єкти як узагальнюючі системи з властивими їм певними якостями, властивостями, особливостями тощо.

Звичайно припускається, що діяльність системи спрямована на досягнення певної мети, яка може бути виражена якимось єдиним критерієм. Вибір критеріїв являє собою вельми складний аналітичний процес, оскільки необхідно відшукати такі показники, які, з одного боку, були б легко доступними (відображались в статистичній, бухгалтерській або іншій звітності підприємства, або, в крайньому випадку, могли бути оцінені експертами), а з іншого боку, максимально відображали суть та зміст обраних об'єктів ФВА, не будучи при цьому взаємозамінними. Від правильно обраних критеріїв та показників, що їх характеризують, у значній мірі залежить кінцевий результат, висновки та рекомендації щодо покращання параметрів досліджуваного об'єкту ФВА.

В процесі дослідження розроблена система критеріїв і встановлені показники, які характеризують відповідно структуру управління, виробничу структуру та об'єкт в цілому і можуть бути використані при автоматизованому проведенні ФВА різних об'єктів сфери обслуговування населення.

Вивчення функцій підсистем та їх компонентів з допомогою методу ФВА дозволяє проводити комплексний аналіз всіх складових СВГС, знаходячи при цьому їх раціональні та ефективні сполучення.

Аналізуючи крок за кроком складові СВГС, її підсистем та елементів, а також цілі, ступені (якість) виконання та витрати по кожній функції, можна відшукати оптимальні співвідношення між потрібною якістю виконання функцій та витратами, при яких можливе досягнення поставленої мети у сфері виробництва та управління.

Використання автоматизованої системи функціонально-вартісного аналізу для побудови оптимальних організаційних структур господарських об'єктів сфери послуг. Методологічні прийоми обґрунтування та побудови автоматизованої системи ФВА стосовно до СВГС базуються на основних принципах організаційного проектування складних систем. Разом з тим, їх використання в даному випадку має певні особли-

вості та складнощі через те, що економічні процеси, на відміну від фізичних чи технічних, менш досліджені, складніше підлягають формалізації і математичному опису, оскільки знаходяться під впливом різноманітних чинників, що викликані динамікою суспільного розвитку.

У зв'язку з цим нами визначені основні характеристики, що ними має володіти будь-яка автоматизована система ФВА, яка реалізує ідеї реорганізації, вдосконалення чи вибору раціональних (ефективних) СВГС. До цих характеристик можна віднести:

- забезпечення комплексності системи, що передбачає охоплення всієї процедури функціонально-вартісного аналізу від вибору об'єкту до отримання рекомендацій з практичного впровадження результатів, та її універсальності, тобто можливості застосувати автоматизовану систему до СВГС практично довільного характеру;

- забезпечення можливості ітеративного проведення ФВА від прийняття принципів рішень на верхніх рівнях до відповідної їх деталізації на нижніх;

- забезпечення модульності побудови, можливості перетворення та розширення системи додатковими блоками з предметної галузі дослідження конкретних СВГС;

- створення умов для навчання користувачів (керівників та спеціалістів апарату управління конкретних підприємств) з метою освоєння системи, а також поповнення багажу знань системи та користувачів з кожним наступним проведенням ФВА;

- можливість дружнього діалогу системи з користувачем з метою перегляду та корегування інформації з будь-якого об'єкту ФВА на довільному рівні (етапі) дослідження, видачі за запитом потрібної інформації в будь-який момент роботи з системою, наочне представлення результатів у вигляді таблиць, діаграм, схем тощо, порівняння отриманих даних з об'єктом-аналогом, наявність потрібних інструкцій, необхідної контекстно-орієнтованої допомоги тощо.

В процесі застосування автоматизованої системи ФВА сам метод ФВА значно розширює свої можливості, оскільки реалізовані не лише прийоми аналізу, що дозволяють виявити резерви та недоліки існуючих організаційних систем, а й прийоми синтезу, які здатні визначити та обґрунтувати можливі шляхи (варіанти) удосконалення (розвитку) СВГС, що аналізуються, їх виробничих та управлінських структур. Основні етапи автоматизованого проведення ФВА залишаються такими ж, як і при проведенні ФВА без автоматизації, а саме: підготовчий, інформаційний, аналітичний, творчий, дослідницький, рекомендаційний та

впровадницький, тобто відповідають основним стадіям організаційного проектування (рис.3), а розроблені нами стадії автоматизованого проведення ФВА складних виробничо-господарських об'єктів є принципово новими і до цього в літературі не зустрічалися.

Значна частина дисертаційного дослідження присвячена одній з актуальних проблем використання сучасних економіко-математичних методів для підвищення ефективності функціонування підприємств різних галузей народного господарства в умовах переходу до ринкової економіки. В період активного насичення підприємств комп'ютерною технікою та іншими електронно-обчислювальними машинами відкриваються широкі можливості автоматизації цілого комплексу робіт по конструюванню, проектуванню, управлінню і виробництву продукції та послуг і, особливо, по функціонально-вартісному аналізу вказаних процесів. По суті, дисертаційне дослідження є однією із перших спроб системного викладення складної проблеми автоматизації функціонально-вартісного аналізу, виходячи з потреб ефективного використання обмежених матеріальних і трудових ресурсів.

В роботі вперше розкриті особливості створення автоматизованої системи функціонально-вартісного аналізу СВГС, принципи та структура її побудови, здійснена постановка задачі вибору оптимальних варіантів структур підприємств сфери послуг, наводяться алгоритми проведення та приклади використання АС ФВА господарських об'єктів.

Для формалізованого запису економіко-математичної моделі вибору оптимальних варіантів розвитку складних господарських об'єктів (в нашому випадку - підприємств сфери обслуговування населення) з паралельним визначенням переваг тієї чи іншої форми власності були введені такі позначення: n - кількість характерних функцій об'єкту, що аналізується; i - номер функції; m_i - кількість альтернативних виконань i -ої функції; j - номер альтернативи; K - кількість критеріїв, за якими проводиться оцінка; k - номер критерію; C_{ij}^k - оцінка j -ої альтернативи виконання i -ої функції по k -му критерію з врахуванням значущості цієї функції по даному критерію; C_{ij}^1 - оцінка j -ої альтернативи виконання i -ої функції по головному критерію; X_{ij} - змінна, що відображає факт вибору j -ої альтернативи виконання i -ої функції; f - індекси несумісних варіантів виконання функцій; F - кількість несумісних варіантів виконання функцій; J_f - множини несумісних варіантів виконання функцій.

Для паралельного визначення більш ефективною форми власності введемо додатковий індекс g форми власності, $g \in \overline{1, R}$, де R - число мож-

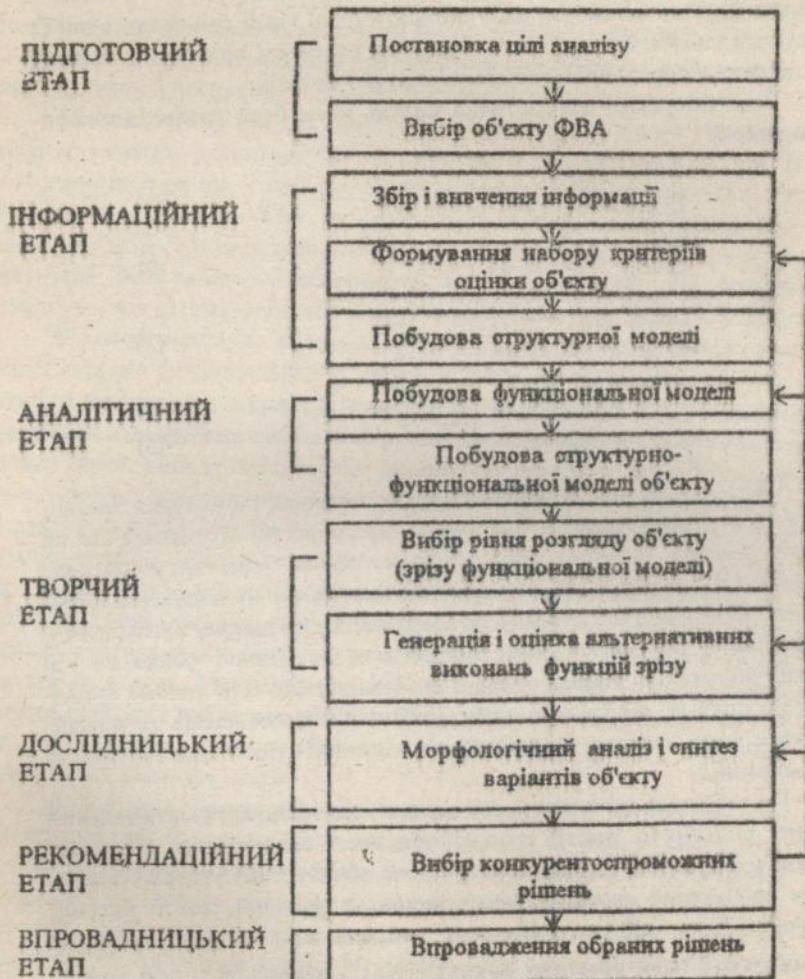

Рис.3. Схема автоматизованого проведення ФВА виробничо-господарського об'єкту

ливих форм власності, які розглядаються у даній моделі. Тоді кожному індексу $r \in \overline{1, R}$ (для кожної форми власності) відповідає свій набір критеріїв (із K_r членів), своя функціональна модель і свій зріз функціональної моделі із n_r функцій, свої варіанти виконання функцій m_{1r} . В якості головного критерію у кожній з R моделей, які відповідають певним формам власності, слід вибирати один і той самий критерій (з числа загальних, спільних для всіх форм власності, критеріїв), за яким проводиться порівняння (співставлення) результатів.

Тоді економіко-математична модель може бути записана наступним чином:

$$\sum_{i=1}^{n_r} \sum_{j=1}^{m_{1r}} C_{ijr}^1 X_{ijr} \rightarrow \text{extr}, \quad (1)$$

$$\sum_{j=1}^{m_{1r}} X_{ijr} = 1, \quad i \in \overline{1, n_r}, \quad (2)$$

$$\sum_{i=1}^{n_r} \sum_{j=1}^{m_{1r}} C_{ijr}^k X_{ijr} \leq (\geq) \overline{C^k}, \quad k \in \overline{2, K_r}, \quad (3)$$

$$X_{ijr} \in \{1; 0\}, \quad i \in \overline{1, n_r}, \quad j \in \overline{1, m_{1r}}, \quad (4)$$

$$\sum_{(ij) \in J_{fr}} X_{ijr} \leq |J_{fr}| - 1, \quad f \in \overline{1, F_r}. \quad (5)$$

Сформована задача лінійного програмування з булевими змінними, у якій передбачаються наступні обмеження: (2) - означає, що по кожній функції повинно бути відібране тільки одне альтернативне рішення; (3) - передбачає, що отриманий результат не повинен перевищувати (бути меншим) за певну загальну оцінку по даному критерію; (4) - забезпечує, що змінні можуть приймати значення 1 (якщо по i -ій функції обрана j -та альтернатива її виконання) або 0 (в іншому випадку); (5) - показує, що сума за всіма рішеннями, що належать до множини несумісних, має бути принаймні, на одиницю менша числа елементів цієї множини.

Розроблений алгоритм розв'язку дозволяє відшукати оптимальний варіант рішення із досить великої кількості альтернатив. Шуканий варіант майбутньої реалізації конкретного об'єкту ФВА утворюється, як певне сполучення альтернативних виконань функцій, тобто шляхом морфологічного синтезу. Причому оптимальний варіант рішення (оптимальний план розвитку об'єкту) $\{X_{ijr}^*\}$ знаходиться при кожній формі власності. Після порівняння отриманих оптимальних планів обирається такий варіант (і така форма власності), при якому досягається

$$\text{extr}_{r \in I, R} \sum_{i=1}^{n_r} \sum_{j=1}^{m_r} C_{ijr}^1 X_{ijr}^* \quad (6)$$

Таким чином, в даній моделі послідовно проводиться двоєрівнева оптимізація: спочатку відбувається вибір оптимальної структури підприємства при кожній можливій формі власності, потім на наступному рівні шляхом порівняння цих оптимальних структур здійснюється вибір оптимальної форми власності для даного підприємства (рис.4).

Розроблені алгоритми і сама автоматизована система відкриває нові можливості детального ФВА складних господарських систем. Її особливістю є те, що багато рутинних робіт на різних етапах ФВА, які виконувались раніше (без автоматизації) цілими колективами спеціалістів, тепер, завдяки створеному програмному забезпеченню з автоматизації ФВА складних технічних та організаційних об'єктів, можуть виконуватися автоматично або в режимі діалогу на персональній ЕОМ.

В роботі поетапно розкриваються складові частини автоматизованої системи функціонально-вартісного аналізу і відкриваються можливості проведення морфологічного синтезу варіантів об'єктів. Так, реалізація ідеї функціонально-вартісного аналізу починається з постановки цілей, вибору відповідних об'єктів та критеріїв, продовжується ітеративними побудовами моделей (функціональних, структурних та структурно-функціональних) обраних об'єктів і розрахунком затрат та значимостей по функціях побудованих моделей. Автором вперше вводяться поняття і будуються зрізи функціональних моделей складних виробничо-господарських систем (об'єктів сфери обслуговування населення), генеруються альтернативні рішення по функціях зрізів і проводиться їх оцінка по критеріях, а також здійснюється морфологічний синтез варіантів вибраних об'єктів. Нарешті, із одержаного набору парето-оптимальних рішень обирається найкращий варіант у відповідності до поставлених цілей.

Розроблена автоматизована система ФВА СВГС на підставі сполучення наукових (у тому числі формалізованих) методів аналізу, оцінки, моделювання організаційних систем з врахуванням суб'єктивної діяльності керівників, спеціалістів (користувачів системи) та експертів дозволяє виконувати морфологічний аналіз підсистем СВГС вже на стадії вибору та оцінки кращих варіантів організаційних рішень за заданими критеріями, а також здійснювати синтез організаційних рішень з метою вибору найкращих варіантів організаційного проектування та впровадження оптимальних підсистем виробництва та управління на практиці. Автоматизована система ФВА пропонує орієнтовний склад, послідовність та тривалість заходів з впровадження вироблених реко-

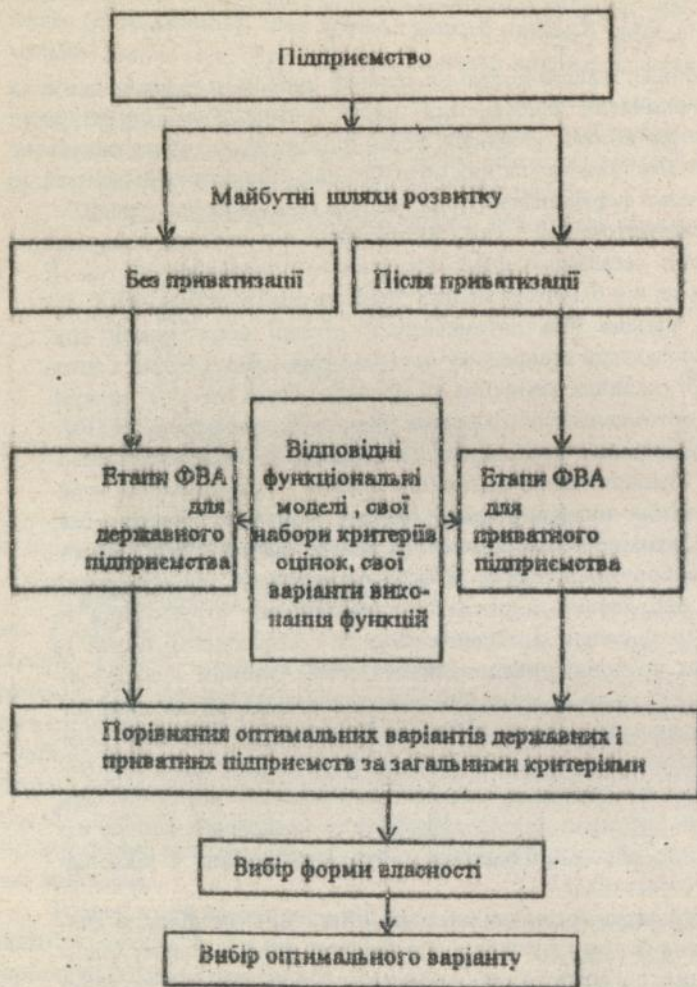

Рис.4. Схеми вибору оптимальних варіантів форми власності і структури підприємства за нових умов господарювання

мендацій у процесі зміни (вдосконалення, модернізації, перебудови) систем виробництва та управління складного виробничо-господарського об'єкту, що аналізується. При цьому розробляється комплекс заходів з матеріального постачання, впровадження проектних рішень та проводиться оцінка економічної ефективності від впровадження результатів ФВА. Після уточнення всіх параметрів АС ФВА визначає та видає користувачу роботи критичного шляху сітьового графіку впровадження рекомендацій ФВА у практичну діяльність конкретного виробничо-господарського об'єкту.

За допомогою АС ФВА в роботі досліджувались конкретні господарські об'єкти сфери обслуговування населення, були побудовані функціональні, структурні і структурно-функціональні моделі досліджуваних об'єктів і їх підрозділів, проведений комплексний аналіз функцій по зрізам функціональних моделей і, нарешті, вибрані оптимальні варіанти їх структур, відповідно до встановлених критеріїв і намічених цілей, які знайши застосування на практиці.

Крім того, в процесі переходу до ринкових відносин стають актуальними питання визначення такої форми власності підприємства і таких виробничих та управлінських структур, при яких би досягалась найвища ефективність виробництва і найповніше задовольнялись потреби населення у різного роду послугах. Така задача була розв'язана за допомогою запропонованих моделей з відповідними модифікаціями критеріальних обмежень і варіантів виконання функцій.

Розроблена автоматизована система функціонально-вартісного аналізу дозволяє розв'язувати задачі не тільки вибору оптимальних варіантів розвитку різного роду господарських об'єктів галузей промисловості і сфери послуг, але й може визначати більш ефективні форми власності для кожного конкретного підприємства, що особливо актуально за умов реформування економіки України.

III. ОСНОВНІ ПУБЛІКАЦІ ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії та розділи в колективних монографіях.

1. Проблемы автоматизации функционально-стоимостного анализа /АН Украины, Институт экономики. Отв.ред. В.М.Гец.- Киев: Наукова думка, 1994.- 234с. (авторський обсяг 6.2 друкованих аркуша).

2. Непроизводственная сфера в условиях перехода к рыночной экономике / Отв. ред. В.Н.Новиков.- Киев: Наукова думка, 1993.- 198с. (авт. 1.0 д.а.).

3. Стратегия изменения структуры экономики Украины / Отв. ред. В.М.Гец.- Киев: Наукова думка, 1993.- 278с. (авт. 1.1 д.а.).

4. Функціонально-вартісний аналіз: основи автоматизації / М.П.Войнаренко, А.М.Холоденко; ХТІ. - Київ, 1993. - 164 с. : Бібліогр.: 51 назв. - Рос.- Деп. в ДНТБ України 16.11.93, N2287-ук93 (авт. 3.5 д.а.).

Брошури, статті в журналах та наукових збірках.

5. Сфера послуг: до нової парадигми в теорії і практиці // Проблеми соціального розвитку в Україні. 36.наук.праць. - К.: НАН України, Інститут економіки, 1994.- С. 82-114.

6. Перспективи розвитку сфери послуг України за умов ринку // Економіка України: минуле, сучасне, майбутнє. Матеріали Першого конгресу Міжн. укр. екон. асоціації. Відп.ред. М.С.Герасимчук, Ю.Чучман.- Київ: Наукова думка, 1993.- С. 300-305.

7. Актуальні питання розвитку побутового обслуговування населення в нових умовах господарювання // Економіка Радянської України. - 1989.- N1.- С. 3-10 (у співавторстві).

8. Соціальна ефективність сервісу // Економіка Радянської України.- 1989.- N2.- С.95-96 (у співавторстві).

9. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки про державну податкову службу в Українській РСР. 4 грудня 1990 р. N509-Х11 // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - N6 - Ст.37. - С.139-145 (у співавторстві).

10. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки про підприємства в Українській РСР. 27 березня 1991.- N24.- Ст.272.- С. 611-629 (у співавторстві).

11. Приватизація як шлях до структурної та інвестиційної перебудови економіки України. // До нової України - шляхом реформ: Респ. наук.-практ. конф. Секція економіки. Доповіді. / Відп. ред. В.М.Геєць та ін.- К.: НМК ВО, 1992.- С.108-116 (у співавторстві).

12. Приватизация: вопросы и ответы / Л.Т.Верховодова, М.П.Войнаренко, А.М.Кошик, В.П.Мельник.- Киев: Знание, 1992.- 56с.

13. Перспективи розвитку сільської служби побуту // Село в умовах формування ринкових відносин: 36.наук.праць.-Київ: АН України, Інститут економіки.- 1992.- С. 99-104.

14. Інфляція в Україні: допишем в ценниках нулі // Контракт.- 1992.- N22.- С.1-2.

15. Проблемы перехода предприятий бытового обслуживания населения к рыночной экономике // Экономические основы развития отраслей непродовольственной сферы: Сб.науч.тр.- Киев: АН Украины, Институт экономики, 1992.- С. 69-74.

16. Некоторые вопросы совершенствования организации бытового обслуживания населения // Повышение эффективности и совершенствование методологии исследования основных фаз воспроизводства: Сб. научн. тр. - Киев: АН УССР, Институт экономики, 1982. - С. 138-143.

17. Роль и задачи обслуживания населения в связи с переходом к интенсивному типу воспроизводства (методическая разработка в помощь лектору). - Хмельницкий: Об-во "Знание" Укр. ССР. Обл. орг-ция, 1982. - 40с.

18. Стан та перспективи розвитку сфери послуг в умовах ринку // Велика Волинь: минуле й сучасне. Матер. міжн. наук. краєзн. конф. (м. Ізяслав). - Хмельницький: Облполіграфвідав, 1994. - С. 573-576.

19. Становление новых организационных структур предприятий в сфере обслуживания населения // Новые организационные структуры в экономике: Тез. докл. всес. науч.- практ. конф. - Днепропетровск: Изд-во ДГУ, 1991. - С. 30-31.

20. Совершенствование структур управления бытовыми предприятиями в условиях полного хозрасчета и самофинансирования // Проблемы перевода бытового обслуживания населения на самокупаемость и самофинансирование. Тез. докл. всес. научн.-техн. конф. (г. Таллин). - Москва: ВНТО, 1988. - С. 102-104.

21. Приватизация в сфере бытовых услуг: предпосылки и перспективы // Разгосударствление и приватизация в сфере бытовых услуг: Тез. докл. науч.-техн. семин. - Москва: ЦП НТО, 1992. - С. 1-2.

22. Роздержавлення та приватизація у сфері побутових послуг: проблеми та прогнози // До нової України - шляхом реформ: Респ. наук.-практ. конф. Секція економіки: Тези виступів. / Відп. ред. Геєць В.М. та ін. - Київ: НМК ВО, 1993. - С. 95-97.

23. Исследование влияния процессов концентрации и специализации на эффективность работы и организационную структуру предприятий службы быта // Статистические методы исследования функционирования сложных технических систем (качество, надежность, эффективность): Сб. тез. докл. всес. научн.-практ. сем. Часть II. - Москва: МЭСИ, 1983. - С. 365-367.

24. Пути рационализации организационных структур бытовых предприятий в новых условиях хозяйствования // Проблемы и перспективы развития производства товаров народного потребления и сферы услуг населения: Тез. докл. респ. научн.-практ. конф. Часть II. - Винница: ЭНИИ Госплана УССР, 1986. - С. 103-104.

25. Совершенствование управления предприятиями службы быта на этапе интенсивного развития отрасли // Методические основы со-

вершенствования структуры и функций управления.- Киев: АН УССР, Институт экономики, 1985.- С. 95-97.

26. До створення автоматизованої системи управління соціально-економічним розвитком України // 1-а Українська конференція з автоматичного керування "Автоматика-94": Тез.доп. Част.ІІ.- Київ: НАН України, Інститут кібернетики ім. В.М.Глушкова, 1994.- С.294 (у співавторстві).

27. Экономико-математическая модель планирования производства бытовых услуг // Повышение эффективности и качества коммунально-бытового обслуживания на основе применения математических методов и средств вычислительной техники: Тез.докл.научн.-техн. конф.молод.учен. и спец. Часть 1.- Уфа: УФМТИ, 1980.- С.126-128 (у співавторстві).

28. Определение влияния производственно-территориальных факторов на технико-экономические показатели работы предприятий бытового обслуживания населения // Совершенствование технологии и организации производства на предприятиях бытового обслуживания: Тез. матер. респ.научн.-техн.конф.- Хмельницкий: ХТИБО, 1981.- С.146-149.

29. К вопросу о месте бытового обслуживания населения в социалистическом воспроизводстве // Политико-экономические проблемы социалистического воспроизводства: Тез.выст. на респ.научн.-теор. конф.- Киев: КТИЛП, 1981.- С.285-287.

30. Повышение эффективности бытового обслуживания населения Украинской ССР // Повышение эффективности бытового обслуживания населения: Тез.докл. и сообщ.всес.научн.-техн.сем.- Москва: ЦП НТО, 1982.- С.44-47 (у співавторстві).

31. Рентабельность бытовых услуг и внутрихозяйственный расчет на предприятиях бытового обслуживания населения: Тез.докл. и сообщ. всес.научн.-техн.сем.- Москва: ЦП НТО, 1982.- С.18-21 (у співавторстві).

32. Совершенствование организационной структуры и механизма управления предприятием службы быта УССР//В сб. материалов науч.конф.молод.уч.Харьк.инж-эконом.ин-та .- Рукопись представлена ХИЭИ. Деп. в УкрНИИНТИ 10 октября 1984 г.,IV,N1863, Ук 84 (у співавторстві).

33. Структурные сдвиги в потреблении бытовых услуг // Методология моделирования социально-экономического потенциала: Сб.науч.тр. Моск. экон.-стат. ин-та. - Москва: МЭСИ, 1990.- С.56-60 (у співавторстві).

34. Опыт внедрения бригадной формы организации и нормирования труда на Хмельницкой фабрике "Индодежда" // Совершенствование теории и практики нормирования труда в новых условиях организации и стимулирования труда: Тез. докл. обл. научн.-практ. конф. - Хмельницкий: ХТИБО, 1985.- С.22-23 (у співавторстві).

35. Нормативный метод учета затрат в хозрасчетных бригадах// Совершенствование бухгалтерского учета в народном хозяйстве: Тез. докл. и выст. всес. научн.-практ. конф. - Донецк: АН УССР, Институт экономики промышленности, 1986.- С.36-37, (у співавторстві).

36. Статистическое моделирование ускорения развития отраслей сферы обслуживания // Проблемы методологии стратегической оценки ускорения социально-экономического развития: Тез. докл. всес. научн. конф.- Москва: МЭСИ, 1987.- С.103-105 (у співавторстві).

37. Создание кооперативных и арендных предприятий в отрасли бытового обслуживания населения. // Хозяйственный расчет в сфере бытового обслуживания населения: Тез. докл. респ. научн.-практ. конф. 26-28 сент. 1989г.- Хмельницкий: ХТИ, 1989.- С. 206-208 (у співавторстві).

38. Статистическое измерение влияния научно-технического прогресса на качество труда // Социальные проблемы труда, Тез. докл. респ. науч.-практ. конф. (г.Хмельницкий). - Киев: АН УССР, СОПС УССР, 1989.- С.85 (у співавторстві).

39. Розповсюдження принципів госпрозрахунку на підрозділи апарату управління підприємства // Внутрівиробничий госпрозрахунок на цукрових заводах: Тези доп. обл. наук.-практ. конф.- Тернопіль: ТІНГ, 1990.- С.72-74 (у співавторстві).

40. Проблемы перевода научно-исследовательского сектора института на новые условия хозяйствования // Организация и финансирование вузовской науки в условиях радикальной экономической реформы: Тез. докл. всес. науч. конф.- Николаев: НКСИ, 1990.- С.135-138 (у співавторстві).

Аннотация

Войнаренко Михаил Петрович. Организационно-экономические основы развития сферы обслуживания населения в Украине.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.02.01 - теория и модели экономического роста, Институт экономики НАН Украины, Киев, 1995.

В диссертации исследованы основные проблемы экономического развития сферы обслуживания населения Украины при переходе к рыночным отношениям, с учетом трансформации форм собственности и перестройки системы управления предприятиями данной сферы. Разработана автоматизированная система функционально-стоимостного анализа сложных производственно-хозяйственных объектов сферы услуг, приведены конкретные примеры ее реализации на практике.

Ключевые слова: услуги, сфера обслуживания населения, разгосударствление и приватизация, управление, организационная структура предприятия, функционально-стоимостный анализ.

Annotation

Michael P. Voinarenko. Organizational-economic bases of development in sphere of population service.

Dissertation submitted for defence of the scientific degree of Doctor of Sciences /Economic/, speciality 08.02.01.- Theory and models of economic growth, Institute of Economics, National Ukrainian Academy of Sciences, Kiev 1995.

The dissertation deals with major problems of economic development in sphere of population service of Ukraine while transferring to market relations, taking into consideration property forms transformation and rebuilding of management systems in enterprises of this sphere. An automatic system of functional-cost analysis of complex productional-economic objects in sphere of service has been developed, concrete examples of its implementation in practice have been given.

Key words: service, sphere of population service, privatization, management, organizational structure of enterprise, functional-cost analysis.

Підп. до друку 21.04.96.

Формат 60x84/16. Папір офс. Офс.друк.

Ум.друк.арк. 1,9. Обл.-вид.арк. 2,0. Тираж 200 прим.

Зам. № 46.

Поліграфічна дільниця Інституту економіки НАН України.
252011 м.Київ,вул.Панаса Мирного,26.

447903

AB 32.274

AB 32.274